

ΜΑΡΙΑ Σ. ΔΙΑΚΟΥΜΑΚΟΥ

Άδημοσίευτες έπιγραφές Λέσβου

Από τις πέντε δημοσιευόμενες έπιγραφές ή πρώτη φυλάσσεται στην ύπαιθρια άρχαιολογική συλλογή πλησίον του ναού του Άγ. Κωνσταντίνου στην Θερμή, οι άλλες τρεις στο Παλαιό Αρχαιολογικό Μουσείο της Μυτιλήνης. Η πέμπτη είναι έντοιχισμένη σε παλαιά έξοχική κατοικία στην περιοχή της Ουτζάς, κοντά στο χωριό της Μόριας, που απέχει περίπου 4 χλμ. από την Μυτιλήνη.¹

1. Κυλινδρικό βωμόσχημο βάθρο από φαιό μάρμαρο Μόριας, έλλιπές άνω, που άπολήγει κάτω σε κυμάτιο.² Φυλάσσεται στην άρχαιολογική συλλογή³ πλησίον του ναού του Άγ. Κωνσταντίνου στην Θερμή, 9 περίπου χλμ. από την Μυτιλήνη (εικ. 1-3).⁴ Άνευ άριθμού εύρετηρίου.

Ύψ. (σωζ.) 0,89 μ., διάμ. 0,50 μ., ύψ. γραμμ. 0,1-0,15 μ.

1ος αι. π.Χ./1ος αι. μ.Χ.

[- - -]ος
Έρωδου Τη[-?]-
ιος, Λ. Όρ<δι>όνιο[ς - -φ]-
άης Άρτέμιδι
5 Θερμίφ εύη[κ]ό-
φ.

3 ΟΡΟΝΙΟ στον λίθο.

Σχόλια

Πρόκειται για ιδιωτική ανάθεση στο ιερό της Θερμίας Άρτέμιδος από δύο αναθέτες, των οποίων τὸ όνομα σώζεται μερικώς.

Εύχαριστώ θερμά τους εκδότες του *Γραμματείου* Έλενα Ζαββού, Γεωργία Μαλούχου, Γιώργο Παπαδόπουλο, καθώς και τον Άγγελο Π. Ματθαίου για τις χρήσιμες παρατηρήσεις τους.

1. Μία ακόμα έπιγραφή, φυλασσόμενη στην αυλή του Παλαιού Μουσείου και προερχόμενη από τὸ Καστελλόριζο με άρ. εύρ. 23, ή οποία έμφανίζεται άδημοσίευτη, βλ. Δήμητρα Σταθάκη, Κατάλογος των έπιγραφών του Μουσείου Μυτιλήνης, *ΗΟΡΟΣ* 17-21 (2004-2009) 634, άπεδείχθη ότι είναι δημοσιευμένη από τον Giancarlo Susini, *ASAA* 14-16 (1952-54) 341-355.

2. Βλ. σχετικά Γεωργία Κοκκοροϋ-Άλευρά et al., *Corpus αρχαίων λατομείων*, Αθήνα 2014, 19, άρ. 29, φωτ. 1.

3. Ο χώρος κρήθηκε άρχαιολογικός, έπειδη από την δοκιμαστική τομή που διενήργησε ή Έφορεία Αρχαιοτήτων αποκαλύφθηκαν οικοδομικά λείψανα, που άποδόθηκαν στο όμώνυμο ιερό.

4. Η μελέτη και δημοσίευση της έπιγραφής πραγματοποιήθηκε με την άριθ. πρωτ. ΥΠΠΟΑ/ ΓΔΑΠΚ /ΔΙΠΚΑ /ΤΕΕΑΕΙ /342551 /204819/13584/1312/15-11-2016 της ΕΦΑ Λέσβου.

1 Σώζεται μόνο ή κατάληξη του ονόματος του πρώτου αναθέτη.

2 Το πατρώνυμο Ἡρώδης, καθώς και τὰ Ἡρωΐδας, Ἡροΐδας ἀπαντοῦν καὶ στὴν Λέσβο.⁵ Στὸ τέλος τοῦ στίχου μετὰ τὰ ΤΗ δὲν διακρίνεται ἴχνος ἄλλου γράμματος καὶ ὁ λίθος εἶναι σπασμένος λίγο μετὰ. Δὲν εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ὅτι δὲν ὑπῆρχαν ἄλλα γράμματα χαραγμένα ἐκεῖ.⁶ Ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν, τὰ σωζόμενα στὸ τέλος τοῦ στίχου καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ ἐπομένου ἀνήκουν στὸ ἐθνικὸ Τή|ιος, τῆς ἰωνικῆς πόλεως Τέω τῆς Λυδίας.

3 Τὰ γράμματα τοῦ στίχου εἶναι μικρότερα καὶ περισσότερα τῶν ἄλλων. Μετὰ τὸ Σ τῆς καταλήξεως –ιος διακρίνεται γωνιώδης ἀνοικτὸ γράμμα Α ἢ Λ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ γράμμα ὀριζόντια κεραία, σημεῖο ἀπλογραφίας.⁷ Τὸ ὄνομα θὰ μπορούσε μὲ ἐπιφύλαξη νὰ μεταγραφεῖ Λ(ούκιος) Ὀρ<δι>όνιο[ς - - φ]|άης.⁸ πρόκειται μᾶλλον γιὰ Μυτιληναῖο μὲ ρωμαϊκὴ πολιτεία καὶ nomen gentis Ὀρ<δι>όνιος, γνωστὸ ἤδη ἀπὸ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή τοῦ νησιοῦ (*IG XII Suppl.* 25) ὑπὸ τὴν μορφή Ὀρδιώνιος.⁹ Φαίνεται λοιπὸν προτιμότερη ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν μεταγραφὴ Ὀρ<κ>όνιος (= Ὀρκώνιος).¹⁰ Σχετικὰ μὲ τὸ τρίτο τοῦ ὄνομα, τὸ cognomen, πιθανὰ εἶναι τὰ [Πυθο]φάης, [Δια]φάης ἢ [Παμ]φάης. Ἀπὸ τὴν Λέσβο εἶναι γνωστὸ τὸ Διονυσιφάης, ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσία τὰ Πυθοφάης καὶ Ματροφάης, Πρωτοφάης, ἀλλὰ καὶ Λαφάης, Παμφάης ἀπὸ ἄλλους τόπους.¹¹

4 εὐηκόω· ἰωνικὸς τύπος ἀντὶ τοῦ αἰολικοῦ εὐακόω, μαρτυρούμενο στὶς σωζόμενες ἀναθέσεις στὴν Θεορμία Ἀρτέμιδα.¹²

2. Ὄρθογωνικὸ βᾶθρο ἀπὸ φαιὸ μάρμαρο Μόριας, ἀμφίγραφο (εἰκ. 4).¹³ Φέρει ἐπίστεψη ἀποκεκρουμένη στὰ δεξιὰ καὶ ἀπολήγει κάτω σὲ κυμάτιο· στὴν πλευρὰ Α ὑπάρχει ἀνάγλυφος πλοχμὸς μὲ ταινίες στὰ ἄκρα του. Στὸ περιεχόμενο ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα τοῦ πλοχμοῦ διάστημα εἶναι χαραγμένη ἡ ἐπιγραφή Α (εἰκ. 5). Ὁ στίχ. 2, μὲ γράμματα μικρότερα τῶν ἄλλων, ἀμελῶς χαραγμένα καὶ ἀρκετὰ φθαρμένα, ὑποθέτουμε ὅτι χαραχτήκε ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅποτε καὶ τὰ γράμματα ἔπρεπε νὰ «χωρέσουν» στὸ ἤδη ὑπάρχον διάστιχο. Στὴν πλευρὰ Β ὑπάρχει

5. Βλ. *IG XII* 2, 341. 511 α, στ. 10. 35 b. 86. 287. 526. 81, στ. 8.

6. Τὴν πιθανότητα συμπληρώσεως ἐθνικοῦ, Τή|ιος ἢ Τή[ν]|ιος μοῦ πρότεινε ἡ Γεωργία Μαλούχου. Ἐὰν ὑπῆρχαν περισσότερα τοῦ ἐνὸς γράμματα, ἡ συλλαβὴ ΤΗ πιθανῶς θὰ ἀνῆκε στὸ πατρώνυμο τοῦ Ἡρώδου, λ.χ. Τή[ρη ὕ]|ιος. Τὸ ὄνομα μαρτυρεῖται στὴν Λέσβο, βλ. *LGPNI*, 435.

7. Βλ. W. Larfeld, *Griechische Epigraphik*, München 1914, 278.

8. Βλ. *FdD* III, 4. 46, στ. 1.

9. Βλ. *ID* 2612, *IG XII* 4, 2. 462, *SEG* 46. 1095, *Ephesos* 267.

10. Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ καὶ ἄλλοῦ, βλ. *IG II*² 4106, *FD* III, 4, 46.

11. Βλ. ἀντιστοίχως *IG XII Suppl.* 83. 137 (Ἐρυθραῖ), *IMT* 243, στ. 49, 63 (= *Inscripfen von Mysia und Troas*, München 1993). *IG II* 2, 2336, στ. 156. *IG II* 2 957. *IG XII* 8, 302, 354 κ.ἄ.

12. Βλ. *IG XII* 2, 101, 103, 105, 106. Σ. Χαριτωνίδου, *Αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Λέσβου. Συμπλήρωμα*, Ἀθῆναι 1968, ἀρ. 31, πίν. 10β.

13. Ἡ μελέτη καὶ δημοσίευση τῶν ἐπιγραφῶν ὑπ. ἀριθμ. 2, 3 καὶ 4 πραγματοποιήθηκε μὲ τὴν ἀριθ. πρωτ. ΥΠΠΟ.Α/ΓΔΑΠΚ/ΔΜΕΕΠ/ΓΔΑΜ/Φ59/137439/82142/5318/1584 ἄδεια τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Λέσβου τὸν Ἰούλιο 2014. Γιὰ τὴν βοήθεια καὶ τὴν προθυμία τους εὐχαριστῶ θερμὰ τοὺς ἀρχαιολόγους τῆς Ἐφορείας Δέσποινα Τσολάκη καὶ Γιάννη Κουρτζέλλη. Πολλὲς εὐχαριστίες ὀφείλω ἐπίσης στὸ προσωπικὸ τοῦ Μουσείου.

πρόστυπος ἀνάγλυφος στέφανος ἐλιάς με τὴν ἀναγραφή ὁ δᾶμος¹⁴ στὸ ἐσωτερικό του καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὸν εἶναι χαραγμένο πάλι τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου, σὲ τρεῖς στίχους, με εὐκρινῆ γράμματα (εἰκ. 6). Στὸ ἄνω μέρος τοῦ βάθρου σῶζεται τόρμος ἴσως γιὰ τὴν στερέωση ἀναγλύφου ἢ στήλης με ψήφισμα τῆς πόλεως πρὸς τιμὴν τοῦ Τιβερίου Κλαυδίου Κεφαλίωνος (εἰκ. 7). Ὁ τόπος εὐρέσεως εἶναι ἄγνωστος. Φυλάσσεται στὴν αὐλὴ τοῦ παλαιοῦ κτηρίου τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Μυτιλήνης (MM 31097).¹⁵

Ὶψ. βάθρου (συνολικό) 1,10 μ., Ὶψ. ἐπίστεψης 0,22 μ., πλάτ. 0,60 μ.

Ὶψ. γραμμ. 0,03 μ. (πλευρὰ Α) καὶ 0,01 (Ο)-0,02 μ. (πλευρὰ Β).

Μετὰ τὸ 41 μ.Χ.

Α	Β
	(in corona)
᾽Ο δᾶμος	᾽Ο δᾶ-
[Κλα]ύδ[ι]ον	μος
Κεφαλί-	Τιβέριον
ωνα.	Κλαύδιον
	Κεφαλί<ω>να.

B.5 ONA στὸν λίθο.

Σχόλια

Τιβέριος Κλαύδιος Κεφαλίων· εἶναι ἄγνωστος. Δύο Τιβέριοι Κλαύδιοι ἦταν ὡς τώρα γνωστοὶ ἀπὸ τὴν Λέσβο, ὁ Εὐοδίων καὶ ὁ Κυρεΐνας, βλ. *IG XII 2*, 404, 656 ἀντιστοίχως, ἐνῶ τὸ *nomen gentis* Κλαύδιος ἢ Κλώδιος ἀπαντᾷ στὴν Λέσβο σὲ ἄλλες τέσσερις ἐπιγραφές, βλ. *IG XII 2*, 243, 372, 549, 656, *Suppl.* 690, στ. 48.¹⁶

Κεφαλίων· τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ πρώτη φορὰ στὴν Λέσβο, ἐνῶ εἶναι γνωστὸ ὡς *nomen* ἀπὸ τὴν Δῆλο καὶ τὴν Κυρήνη (βλ. *LGPN I*, 254), τὴν Ἀττικὴ (βλ. *LGPN II*, 258), τὴν κεντρικὴ Ἑλλάδα (βλ. *LGPN III b*, 229), τὴν Μ. Ἀσία (βλ. *LGPN IV*, 190· V A, 245).

Οἱ δύο ἐπιγραφές ἀφοροῦν τὸ ἴδιο πρόσωπο, παρὰ τὸ ὅτι ἔχει παραλειφθεῖ τὸ *praenomen* Τιβέριος στὴν πλευρὰ Α, παράλειψη συχνὴ στὶς Ἑλληνικὲς ἐπιγραφές ἀπὸ τὸν 1ο αἰ. π.Χ. καὶ

14. Γιὰ τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα τῶν ὑστέρων χρόνων ὅπου ἀναγράφεται ἡ λέξις *δημος* κατὰ κανόνα μέσα σὲ στέφανο, βλ. ὅσα σημειώνει ἡ Μ. Guarducci, *L'epigrafia Greca dalle origini al tardo impero*, Roma 1987, 380. Δὲν πρόκειται, γράφει, γιὰ δημόσια μνημεῖα ποὺ ἴδρυσε ὁ δῆμος, γιὰ νὰ τιμήσει τὴν μνήμη κάποιων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν· ἀπλῶς ὁ δῆμος συμμετεῖχε στὴν (ἀπλή) τελετὴ τῆς ταφῆς, ἐνῶ τὴν δαπάνη τῆς ἀνελάμβανε ἡ οἰκογένεια τοῦ νεκροῦ.

15. Τοὺς ἀριθμοὺς εὐρετηρίου τῶν ἐπιγραφῶν δίνει ἡ Δ. Σταθάκη στὸν *Κατάλογο* τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Μουσείου Μυτιλήνης, βλ. *HOPOS* 17-21 (2004-2009) 617-634.

16. Γιὰ τὸ *nomen gentis* Κλαύδιος βλ. Ο. Salomies, *Die römischen Vornamen*, Helsinki 1987, 424c καὶ Solin-Salomies, *Repertorium nominum, gentilicium et cognominum Latinorum*, Germany 1994, 56.

έξις.¹⁷ Ὅσο γιὰ τὴν χρονολόγησι τῆς ἐπιγραφῆς, θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ μετὰ τὸ 41 μ.Χ., ἔτος ἐνάρξεως τῆς βασιλείας τοῦ Κλαυδίου (41-54 μ.Χ.).

3. Στήλη ἀπὸ φαιὸ μάρμαρο Μόριας, ἐλλιπῆς ἄνω. Στὴν προσθία πλευρὰ ὑπάρχει ἔγκοιλο ὀρθογώνιο, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶναι χαραγμένη ἀμελῶς δυσδιάκριτη ἐπιγραφή (εἰκ. 8).

Ὁ τόπος εὐρέσεως εἶναι ἄγνωστος. Φυλάσσεται στὸ πίσω μέρος τῆς αὐλῆς τοῦ παλαιοῦ κτηρίου τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Μυτιλήνης (MM 31088).

Ὶψος (σωζ.) 0,72 μ., πλάτ. 0,44-0,48 μ., πάχος 0,29 μ.

Ὶψ. γραμμ. 0,02 μ.

1ος αἰ. π.Χ. / 1ος αἰ. μ.Χ.

M<ᾱρ>κος Λίβιος [χα]ῖρ[ε].

Mᾱρκος Λίβιος Πρῖμο[ς].

χαῖρε.

1 ΜΚΟΣ στὸν λίθο.

2 Τὸ ρωμαϊκὸ cognomen Πρῖμος εἶναι κοινό.¹⁸

3 Ἡ ὀνομαστικὴ πῶσις τῶν ὀνομάτων ἀντὶ τῆς κλητικῆς σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν προσφώνηση *χαῖρε* ἀπαντᾷ συχνὰ στὶς ἐπιγραφὰς τῆς Λέσβου,¹⁹ τῆς Ρήνειας, –τῶν Κυκλάδων γενικότερα–²⁰ καὶ λιγότερο στὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα.²¹ Ἡ χρῆσις τῆς ὀνομαστικῆς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ὑποδεικνύουν τὴν προτεινόμενη χρονολόγησι τῆς ἐπιγραφῆς.

4. Ἐπιτύμβια στήλη ἀπὸ φαιὸ μάρμαρο, σπασμένη κάτω καὶ ἄνω δεξιὰ. Φέρει ἀετωματικὴ ἐπίστεψη καὶ ἀνάγλυφο ρόδακα στὸ μέσον τοῦ ἀπολαξευμένου ἀετώματος. Στὸν κορμὸ τῆς στήλης ὑπάρχει (ἔγκοιλο) τοξωτὸ θύρωμα μήκους 0,37 μ. καὶ πλάτους 0,27 μ., στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ὁποῖου διακρίνεται ἀνάγλυφος στέφανος καὶ μέσα σὲ αὐτὸν ἀναγράφεται: ὁ δᾱμος.²² Πάνω ἀπὸ τὸ θύρωμα εἶναι χαραγμένη ἐπιτύμβια ἐπιγραφή μὲ μεγάλα, εὐκρινῆ γράμματα. Κάτω ἀπὸ τὸ θύρωμα σώζεται δευτέρη ἐπιτύμβια ἐπιγραφή τεσσάρων στίχων, δυσανάγνωστη, χαραγμένη πιθανότατα σὲ δευτέρη χρῆσις τοῦ λίθου, μὲ γράμματα μικρότερα καὶ ἀμελῶς χαραγμένα (εἰκ. 9).

17. Βλ. R. Cagnat, *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes*, Paris 1927, 568, ἀρ. 1745: Λόλλιος Παυλεῖνος, ἀντὶ Μᾱρκος Λόλλιος Παυλεῖνος, *PIR* II, 296, ἀρ. 233.

18. Βλ. *LGPN* I, II, III A, III B, IV, V A s.v. Πρῖμος. Σχετικὰ μὲ τοὺς Ρωμαίους ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὴν Λέσβο μετὰ τὸ 62 π.Χ. βλ. G. Labarre, *Les cités de Lesbos*, Paris 1996, 129-136.

19. Βλ. *IG* XII 2, 315, 31, 323-329, 331.

20. Βλ. *IG* XII 3, 222, 230, 306 II. *IG* XII 1, 971, 1019. *EAD* XXX 14, 27.

21. Βλ. *IG* VII 2937, 3448. *IG* IX 1², 2, 282, 329 κ.ᾱ.

22. Βλ. τὴν σημ. 14.

Ὁ τύπος εὐρέσεως τῆς στήλης εἶναι ἄγνωστος. Φυλάσσεται στὸ πίσω μέρος τῆς αὐλῆς τοῦ παλαιοῦ κτηρίου τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Μυτιλήνης (MM 31089).

Ύψ. (σωζ.) 1,16 μ., πλ. 0,45 μ., πάχ. (μέγ.) 0,28 μ.

Ύψ. γραμμ. 0,03 μ. (πάνω) καὶ 0,02 μ. (κάτω).

1ος αἰ. π.Χ./1ος αἰ. μ.Χ.

A Μητρόδ[ωρε]
[Ἄ]ρτεμιδώ[ρω]
[χ]ρ<η>στὲ [χαῖρε].
(in corona)
Ὁ δᾶμ[ος]

B [-c.5-]ΕΤΕ[- -]Ο[-]ΚΗΡ[-]Π[- -]Α
[Ἄρτεμι]δωρε Νεικοστράτου
[Μητρόδ]ωρε Νεικοστράτ[ου]
ἀδελφοὶ χαίρετε.

3 ΧΡΝΣΤΕ στὸν λίθο.

Σχόλια

A.1 Τὸ ὄνομα Μητρόδωρος ἀπαντᾷ στὴν Λέσβο, *LGPN I*, 312, s.v.

2 Τὸ ὄνομα Ἄρτεμιδωρος ἀπαντᾷ στὴν Λέσβο, *LGPN I*, 82, s.v.

B.2 [- -]δωρε· πιθανὴ εἶναι ἡ συμπλήρωση [Ἄρτεμι]δωρε, ἀλλὰ καὶ [Μητρόδ]ωρε.

3 [- -]δωρε· ἀντιστοίχως, πιθανὴ εἶναι ἡ συμπλήρωση [Μητρόδ]ωρε, ἀλλὰ καὶ [Ἄρτεμι]δωρε. Οἱ δύο ἀδελφοί, γιοὶ τοῦ Νεικοστράτου, θὰ ἦσαν συγγενεῖς τοῦ Μητροδώρα τοῦ πρώτου ἐπιγραφῆς· μήπως ἐγγονοί; Τὸ ὄνομα Νεικόστρατος (= Νικόστρατος) εἶναι κοινό, ἀλλὰ ἀμάρτυρο στὴν Λέσβο.²³

Τὸ ἐπιτύμβιο μνημεῖο ιδρύθηκε κατ' ἀρχὰς γιὰ τὸν Μητροδωρο· ἀργότερα χαράχθηκαν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐγγονῶν(;).

5. Θραῦσμα ἐπιτύμβιας στήλης ἀπὸ φαιὸ μάρμαρο Μόριας, ἐντοιχισμένο στὴν παλαιὰ ἔπαυλη Βοστάνη, στὸν τοῖχο τῆς δεξαμενῆς νεροῦ (εἰκ. 10-12).²⁴ Ἡ ἔπαυλη βρῖσκεται στὴν

23. Ἡ χρῆση τοῦ Εἰ γιὰ τὴν ἀπόδοση τοῦ φθόγγου ι (γιῶτα) καὶ τὸ ἀντίστροφο ἀπαντᾷ κυριώτατα στὴν Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ· λ.χ. γιὰ τὴν Ἀττικὴ βλ. L. Threatte, *The Grammar of Attic Inscriptions*. I. Phonology, Berlin 1980, 198-200.

24. Μνεῖα τῆς ἐπιγραφῆς περιέχεται στὸ ἄρθρο τοῦ Μυτιληνίου γιατροῦ Μ. Ἀξιῶτη, *Ὀδοιπορικὸ στὴ Λέσβο*, ἔφημ. «*Εμπρός*», 13.6.2012. Φωτογραφίες τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τῆς κατοικίας Βοστάνη μου

θέση Χαρέμι της περιοχής Ουτζάς· από την έπαυλη είναι ορατό το ρωμαϊκό Ύδραγωγείο της Μόριας (εικ. 12), 6 χλμ. περίπου από την πόλη της Μυτιλήνης.²⁵

Ύψ. 0,20 μ., μήκ. 0,35 μ.

Ύψ. γραμμ. 0,03 μ.

1ος αι. μ.Χ.

M. Vipsanius

Camil Clonius

vixit annos X.

Σχόλια

Πρόκειται για την επίτμβια επιγραφή του μόλις δεκάχρονου άγοριού Μάρκου Βιψανίου, Καμιλίας, Κλονίου.

Από τις επιγραφές της Λέσβου είναι γνωστός ο Μ. Ουψάνιος = Βιψάνιος Καπίτων από κατάλογο εφήβων τών μέσων του 1ου αι. μ.Χ., ο οποίος προφανώς ανήκει στην οικογένεια του Κλονίου,²⁶ ενώ δύο ακόμα Μάρκοι Βιψάνιοι μαρτυρούνται σε έλληνικές επιγραφές, ο Μ. Βιψάνιος Σαυνίδας (*InO* 110, 117, 118) σε καταλόγους *ιερών* του 3ου αι. μ.Χ. από την Ήλιδα και ο Μ. Βιψάνιος Ζώσιμος σε επίτμβια επιγραφή τών έτών 50-200 μ.Χ. από την Κατάνη της Σικελίας (*IG* XIV 494).

2 Παραλείπεται το πατρώνυμο του Κλονίου, πού τυπικά άκολουθούσε το *nomen gentis* τών Ρωμαίων, ενώ αναγράφεται ή φυλή του Camil(ia) ή Camil(lia).²⁷ Το *cognomen* του παιδιού είναι Clonius. Μαρτυρείται όμως και ως *gentilicium*.²⁸

Το *nomen* και το *praenomen* M(arcus) Vipsanius ή στην Έλληνική Μ(άρκος) Βιψάνιος παραπέμπουν στον Μάρκο Βιψάνιο Άγρίππα, διακεκριμένο στρατηγό και προσωπικό φίλο του Αύγουστου. Ο Μ. Άγρίππας, ως γνωστόν, έμεινε στην Μυτιλήνη τόν χειμώνα του 23 π.Χ. και δέν μετέβη στην Συρία, μετά την ξαφνική τοποθέτησή του εκεί από τόν Αύγουστο ως διοικητού τών ανατολικών επαρχιών της αυτοκρατορίας, αλλά έστειλε εκπρόσωπό του.²⁹

παραχώρησαν οι Μυτιληναίοι Γιώργος Δεληγιάννης, Ασημάκης Παυλέλλης και Παναγιώτης Χλίμπος και τούς εύχαριστώ θερμά.

25. Η μελέτη και δημοσίευση της επιγραφής πραγματοποιήθηκε με την άριθ. πρωτ. ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/ ΤΕΕΑΕΙ/ 267127/160103/10905/1113/26-9-2016 άδεια της Έφορείας Αρχαιοτήτων Λέσβου.

26. Βλ. Σ. Χαριτωνίδου, ό.π.,17 (για την *IG* XII Suppl. 20.7). Ο Labarre, ό.π., 135, έρμηνεύει την παρουσία Ρωμαίων στον κατάλογο λέγοντας ότι είναι ή απόγονοι Ρωμαίων πού εγκαταστάθηκαν στο νησί ή άπελεύθεροι Ρωμαίων. Τήν χρονολόγηση του καταλόγου παρέχει ο R. Hodot, *Le Dialecte Éolien d'Asie*, Paris 1990, MYT 50.

27. Για την Καμιλ(λ)ία φυλή βλ. Lily Ross Taylor, The voting districts of the Roman Republic: the thirty-five urban and rural tribes, *Papers and Monographs of the American Academy in Rome* 20 (1960), 95, 271, 333.

28. Ως *cognomen* βλ. *CIL* 2, 4111. 6, 2004. 6401.19909. 38489 κ.ά. Ως *gentilicium* βλ. Solin-Salomies, *Repertorium nominum gentilium et cognominum Latinorum*, Hildesheim 1994, 57. A. D. Rizakis, S. Zoumbaki, Cl. Lerenioti, *Roman Peloponnese* II, Athens 2004, 222.

29. Σχετικά με τις αίτίες και το πολιτικό παρασκήνιο της «τιμητικής αυτής έξορίας», όπως έχει χαρακτηριστεί, βλ. G. Labarre, *Les cites de Lesbos*, Paris 1996, 116-119.

Έπειδή από τὸ σχήμα τῶν γραμμάτων ἡ έπιγραφή χρονολογείται μετὰ τὴν έποχή τοῦ Αὐγούστου,³⁰ μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε ἢ ὅτι τὸ παιδί ἦταν γιὸς ἢ ἀπόγονος ἀπελευθέρου τοῦ Ἀγρίππα, ἀφοῦ σύμφωνα με τὴν ὀνοματοδοσία τῶν Ρωμαίων, στὸν ἀπελεύθερο δινόταν τὸ *nomen* καὶ τὸ *praenomen* τοῦ πατρωνος ἢ πρώην κυρίου του· τὸ ἴδιο ἴσχυε καὶ γιὰ τὰ παιδιά τοῦ ἀπελευθέρου.³¹ Ὁ ἀπελεύθερος αὐτὸς θὰ μετοίκησε στὴν Λέσβο ὅπωςδήποτε πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὸ 23 π.Χ. Ἦ ὅτι ἦταν ἀπόγονος γηγενοῦς Μυτιληναίου, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὴν ρωμαϊκὴ πολιτεία ἀπὸ τὸν Ἀγρίππα, κατὰ τὴν παραμονὴ του στὸ νησί. Καὶ στὴν πρώτη καὶ στὴν δεύτερη περίπτωση, πὺ κάποιος Ἕλληνας ἐλάμβανε τὴν ρωμαϊκὴ πολιτεία ἀπὸ Ρωμαῖο ἀξιωματοῦχο ἢ πολιτικό, ἐντασσόταν καὶ στὴν φυλὴ του.³² Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ἡ έπιγραφή μνημονεύει τὸ προσωπικὸ καὶ θλιβερὸ γεγονὸς τῆς ἀπώλειας ἑνὸς μέλους τῆς οἰκογένειας, χαραγμένο στὴν λατινικὴ γλῶσσα, παραπέμπει σὲ Ρωμαῖο στὴν καταγωγὴ καὶ ὄχι σὲ Ἕλληνα.

Θὰ μπορούσε κάποιος νὰ ἰσχυριστεῖ ὅτι ἡ Καμιλία ἦταν ἡ φυλὴ τοῦ Ἀγρίππα, τοῦ ὁποῖου μόνο τὸ πατρώνυμο εἶναι γνωστό.³³ Ὅμως, ἐνῶ ἡ Καμιλία φυλὴ μαρτυρεῖται στὶς πόλεις *Luriae*, *Tibur*, *Pisaurum*, *Suasa*, *Ravenna*, *Alba Pompeia*, *Augusta Bagiennorum*, *Atria* καὶ *Pola* τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, δὲν ἀπαντῶνται ἕως τώρα σὲ αὐτὲς Βιψάνιοι, οὔτε ἀναφέρεται ἀλλοῦ Βιψάνιος ἀνήκων στὴν Καμιλία φυλὴ.³⁴ Ὡστε ἡ πρόταση φαίνεται λίγο πιθανή.

30. Γιὰ τὴν χρονολόγηση τῆς έπιγραφῆς καὶ γιὰ τὰ στοιχεῖα τῆς καταγωγῆς τοῦ Ἀγρίππα εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν καθ. κ. Ο. Salomies, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Helsinki.

31. Βλ. Ο. Salomies, in Chr. Brun- J. Edmondson (eds.), *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, Oxford 2014, 156-157.

32. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. Ο. Salomies, *ZPE* 60 (1985) 199-202.

33. Βλ. *PIR* II, V 674.

34. Βλ. J. W. Kubitschek, *Imperium Romanum tributim descriptum*, Lipsiae 1899, 270 καὶ *PIR*, s.v. Agrippa.

Εικ. 1. Κίον ἀναθηματικός στην
Θερμία Ἀρτέμιδα.

Εικ. 2. Ἀνάθεση στην Θερμία Ἀρτέμιδα.

Εικ. 3. Τὸ τιμητικὸ βᾶθρο.

Αδημοσίευτες ἐπιγραφές Λέσβου

Εικ. 4. Ἡ πλευρὰ Α.

Εικ. 5. Ἡ πλευρὰ Β.

Εικ. 6. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια.

Εικ. 7. MM 31088. Ἡ ἐπιτύμβια ἐπιγραφή τοῦ Μάρκου Λιβίου Προΐμου.

Εικ. 8. Ἡ ἐπιτύμβια ἐπιγραφή τοῦ Μητροδώρου Ἀρτεμδώρου.

Εικ. 9. Ἡ λατινικὴ ἐπιγραφή ἐντοιχισμένη στὴν δεξι-
μενὴ τῆς οἰκίας Βοστάνη.

Εικ. 10. Ἡ οἰκία Βοστάνη.

Εικ. 11. Ἡ δεξαμενὴ τῆς οἰκίας Βοσάνη.

Εικ. 12. Ἡ θέα τοῦ Ὑδραγωγείου τῆς Μόριας ἀπὸ τὴν οἰκία Βοσάνη.